

PEDAGOGIKA TAJRIBANI TO‘PLASH TIZIMI.

Boymirzayev Adham Rahmat o‘g‘li
Choriyev Quvonchbek Baxtiyor o‘g‘li
Termiz davlat pedagogika instituti talabalari

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagogika fanida tajriba (eksperiment) to‘plash tizimining mohiyati, mazmuni va ahamiyati yoritilgan. Pedagogik tajriba o‘quv-tarbiya jarayonini takomillashtirish, yangi metod va texnologiyalarni sinovdan o‘tkazish hamda ilmiy asosda samaradorligini aniqlashga xizmat qiladi. Shuningdek, maqolada tajriba o‘tkazish bosqichlari, ma’lumotlarni yig‘ish va tahlil qilish usullari, shuningdek, ularni amaliyotga tatbiq etish mexanizmlari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Pedagogik tajriba, tajriba tizimi, empirik tadqiqot, nazariy asos, ilmiy tahlil, metodika, o‘quv jarayoni, amaliyot, natijaviylik.

Pedagogika tajribani to‘plash tizimi — bu o‘qituvchi yoki tadqiqotchi tomonidan o‘quv-tarbiya jarayonidagi muammolarni o‘rganish, ularni hal etish yo‘llarini aniqlash, yangi yondashuvlarni tekshirishga qaratilgan ilmiy faoliyat jarayonidir.

Tajriba to‘plash tizimi bir necha bosqichlarda amalga oshiriladi:

Muammoni aniqlash – o‘rganilayotgan pedagogik hodisaning dolzarbligini belgilash.

Tajriba metodikasini ishlab chiqish – nazariy asos, maqsad va vositalarni belgilash.

Amaliy tajribani o‘tkazish – o‘quv jarayonida yangi metod yoki texnologiyani sinovdan o‘tkazish.

Ma’lumotlarni tahlil qilish – olingan natijalarni ilmiy jihatdan qayta ishlash va solishtirish.

Xulosalar chiqarish va amaliyotga joriy etish – tajribaning foydali jihatlarini o‘qituvchilik amaliyotiga tatbiq etish.

Pedagogik tajriba tizimi o'qituvchilarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini kuchaytiradi, ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi hamda o'qituvchi kasbiy mahoratini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

Tayanch tushunchalar: motivatsiya, ma'naviy o'sish, o'zini anglash, o'zini boshqarish, intizom, o'z-o'zini baholash, shaxsiy rivojlanish, ko'nikma, mustaqil ta'lim, o'z oldiga maqsad qo'yish

Ilg'or pedagogik tajribani o'rganishda materiallar to'plashning maqsadi. Pedagogik faoliyat o'z mehnatiga ko'ra ijodiy tavsifga ega. Pedagogik ijodkorlikning asosiy mohiyati pedagogik faoliyatning maqsadi va xarakteri bilan aniqlanadi. Pedagogik ijodkorlik majmui – pedagogik tajribadir.

Ilg'or pedagogik tajriba deganda o'qituvchining o'z pedagogik vazifasiga ijodiy yondashishi, o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berishning yangi shakl, metod va vositalarini izlab topishdir.

Ilg'or pedagogik tajribani o'rganish, unga asoslanib yangi pedagogik hodisa va qonuniyatlarni ochish o'quv-tarbiya jarayoniga yaxshi sifatli o'zgarishlar kiritadi, o'quvchilarning bilish faoliyatini boshqarish, yangi turdagi o'quv jarayonini modellashtirish muammolarini echishga sabab bo'ladi.

Pedagogik tajriba o'qituvchining o'quv ishlari jarayonida egallaydigan bilim, ko'nikma va malakalari yig'indisidir. Pedagogik tajribani to'plash pedagogik mahoratning muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, u pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish omili hisoblanadi.

Pedagogik tajribani to'plash tizimi quyidagi tarkibiy qismlardan tashkil topadi:

- Maqsadni belgilash.
- Ma'lumotlarni to'plash.
- Ma'lumotlarni tahlil etish, umumlashtirish, xulosa qilish.
- Yutuqlarni aniqlash va amaliy faoliyatga tatbiq etish.

Toshkent shahar xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish institutida faoliyat olib borayotgan "Ilg'or pedagogik texnologiyalarni va tajribalarni joriy etish" bo'limi

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014 yil 15 avgustdagi 234-sonli "Xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori asosida tashkil qilingan. Ilg'or pedagogik texnologiyalar va tajribalarni joriy etish bo'limi faoliyati tartibi

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 19 iyundagi 164-sonli "Xizmatchilarning asosiy lavozimlari va ishchilar kasblarining yangilangan klassifikatorini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori, Xalq ta'limi vazirligining 2015 yil 16 fevraldagi 34-sonli "Xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish institut (markaz)larining ustavini tasdiqlash to'g'risida"gi va 2015 yil 24 iyundagi 191-sonli "Xalq ta'limi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi buyruqlariga muvofiq belgilangan.

Ilg'or pedagogik tajribani o'rganish va ularni guruhlash metodlari.

Ta'lim tajribasi - o'qituvchi tomonidan o'quv ishlari jarayonida olingan bilim, ko'nikma va malakalarning yig'indisi asosida o'qqituvchilik tajribasidir. O'qituvchi pedagogik mahorati shakllanmoqda. Shu bilan birga, bu pedagogika fanining rivojlanish manbai. Maktab amaliyotida oliy ta'limni o'qitish jarayonida olingan bilimlar faqat moslashuvchan va chuqurlashadi va o'qituvchining pedagogik harakatlarini optimallashtiradi.

Jarayonda o'quv faoliyati tajriba psixologik va pedagogik fanlarga tayanib, yangilanadi. U pedagogik mahoratni rivojlantirish va boshqa odamlarning tajribasini o'rganishni faollashtiradi, uni o'ziga xosligi bilan taqqoslaydi. Ilg'or pedagogik tajribaning o'ziga xos xususiyati uning echimiga e'tibor berishdir. Dolzarb masalalar maktabning o'quv jarayonidir. Uning muhim ko'rsatkichi barqarorlikdir. Bu shuni anglatadiki, ta'lim va ta'lim samaradorligini vaqt sinovidan o'tkazish kerak. Ilg'or pedagogik tajribaning istiqboli shuni ko'rsatadiki, u "ishlaydi" o'qituvchilar, uni tarqatish va amalda qo'llash mumkin.

O'qituvchining xususiyatlarini hisobga olgan holda, eng yaxshi amaliyotlar innovatsion yoki namunali bo'lishi mumkin. Innovatsion pedagogik tajriba o'ziga xoslik, yangilik bilan ajralib turadi. Innovatsion o'qituvchining tajribasi tajriba deb ataladi va tadqiqot deb ataladi. Agar biz o'qitish va o'qitishning shakllari, usullari, vositalarini ulardan ijodiy foydalanish asosida takomillashtirish haqida gapiradigan bo'lsak, unda bunday tajriba ratsionalizatsiya hisoblanadi. Namunaviy pedagogik tajriba - bu pedagogika fanining yutuqlaridan, olimlar, metodistlarning metodik tavsiyalaridan, boshqa o'qituvchilarning tajribasidan mohirona foydalanadigan o'qituvchining ongli faoliyati va shu asosda uning tarbiyaviy ishi boshqalar uchun namunadir.

Ilg'or pedagogik tajriba maktab ichidagi nazorat jarayonida pedagogik o'qishlar, konferentsiyalar va boshqalarda qayd etiladi. U ommaviy amaliyotning mulkiga aylanishi uchun uni quyidagi ish bosqichlarini nazarda tutgan holda o'rganish va umumlashtirish kerak:

a) pedagogik muammoni va o'rganish ob'ektini aniqlash. Ushbu bosqichda tajriba

mavzusini shakllantirish, uning dolzarbligini asoslash, uni o'rganish uchun guruh tuzish,

b) tajribani oldindan o'rganish. Ushbu bosqich tajriba ob'ekti bilan oldindan tanishishni o'z ichiga oladi, mashg'ulotlarda qatnashish, o'qituvchilar bilan suhbatlar va maktab hujjatlarini o'rganish. Shu asosda g'oyalar aniqlanadi.

c) nazariy tayyorgarlik. Eng yaxshi amaliyotlarni o'rganadigan odamlar ushbu muammo bo'yicha mavjud nazariy va uslubiy qoidalarni bilishlari kerak, bu esa tajribaning yangilik darajasini aniqlaydi.

d) tajribani o'rganish. Ushbu bosqichda empirik materiallar to'planadi, o'quv jarayonining individual aloqalari o'rganiladi va nazorat imtihonlari (bo'limlar) tashkil etiladi.

To'plangan materiallar odatiy va tasodifiy deb tasniflanadi, chunki u tizimlashtirilgan va umumlashtirilgan. Ushbu ish argumentatsiya va dastlabki nazariy pozitsiyalarni nazariy tayyorlash bosqichida shakllantirilgan empirik materiallar bilan mustahkamlashdan iborat. Tajribani tizimlashtirish va umumlashtirish jarayonida aynan ushbu qoidalar uning asosiy g'oyalarini aniqlash, o'rganilayotgan muammoni hal qilish bo'yicha ko'rsatmalarni ishlab chiqish va tajriba istiqbollarini baholash uchun asos bo'ladi. Eng yaxshi tajribalarni tarjima qilish shakllari va usullari: ochiq darslar va boshqa tadbirlar; o'rganilgan natijalarni og'zaki ravishda etkazish, o'qituvchilarning maktabda, xalq ta'limi vakillarining yig'ilishlarida, kurslarida, seminarlarida chiqishlarida ilg'or pedagogik tajribalarni umumlashtirish; o'rganilgan natijalar to'g'risida yozma hisobotlarni tayyorlash, ilg'or pedagogik tajribalarni metodik xatlar, metodik ishlanmalar, gazeta va jurnallardagi maqolalar, risolalar, monografiyalar, anjuman va seminarlarning materiallari to'plamlari ko'rinishida umumlashtirish; ilg'or pedagogik tajribani namoyishkorona ommalashtirish - ko'rgazmalar, metodikada maxsus stendlarni tashkil etish va boshqalar.

Ilg'or pedagogik tajribaning samaradorligi pedagogika fani va maktab amaliyotining organik o'zaro ta'sirini ta'minlaydi, o'qituvchilarni o'qitish va tarbiyalashning yangi usullarini izlashda baxtsiz hodisalar va xatolar haqida ogohlantiradi. Innovatsion o'qituvchilar tajribasida ularning pedagogik faoliyatini ajratib turadigan va o'ziga xosligini ochib beradigan individual xususiyatlar aniq kuzatiladi. Asosan, ular hamkorlik pedagogikasining quyidagi g'oyalariga ega: tarbiyaviy maqsadga ega bo'lgan jamoada xilma-xil munosabatlarni qo'llash; ishning shakllari va usullarini bolalar o'zaro munosabatda bo'ladigan tarzda o'ylash; talabalarga o'z faoliyati va munosabatlarini tahlil qilish qobiliyatini singdirish; o'qituvchilar va talabalarning o'quv jarayonida, majburlashsiz o'qitishdagi birligi; o'quvchiga optimistik qarash, uning

talabada ob'ektiv o'zini o'zi anglash qobiliyatini va atrofdagi voqelikni idrok etish qobiliyati.

O'qituvchining ijodkor va tashabbuskor bo'lishi lozimligini buyuk nemis pedagogi A.F.Distervegning fikri ham tasdiqlaydi: "Noqobil o'qituvchi haqiqatni shunchaki aytadi-qo'yadi, yaxshisi esa uni topishga o'rgatadi". Shu jumladan, A.F.Disterveg: "O'quvchini mehnat qilishga o'rgat, uni nafaqat mehnatni sevishga, u bilan shunday uyg'unlashishga ko'niktirginki, toki mehnat uning vujudiga singib kestin, uni shunday o'rgatki, uning uchun o'z kuchi bilan biron bir narsani bilib ololmaslik aqlga sig'maydigan holat hisoblansin, u mustaqil o'ylamog'i, izlamog'i, o'zini ko'rsatmog'i, o'zining uyg'onmagan qobiliyatlarini rivojlantirmog'i, o'zini sobitli inson qilib yetishtirmog'i lozim" deb ta'kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch". — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Hasanboyeva O., Xoliqberdiyev K. "Pedagogika". — Toshkent: O'zbekiston faylasuflar jamiyati, 2019.
3. Azizxo'jayev N.N. "Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat". — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2016.
4. Musurmonova O. "O'z-o'zini tarbiyalashning psixologik mexanizmlari". — Toshkent: Universitet, 2021.